

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ VAKIF KAYITLAR ARŞİVİNDE BULUNAN MÜSTAKİL VAKFİYELERDEKİ EBRULARIN İNCELENMESİ*

*Pınar TOKTAŞ***

ÖZET

Vakıf, kişinin taşınır ya da taşınmaz mallarını hayır yapmak amacıyla kendi belirlediği usuller doğrultusunda bağışlamasıdır. Vakfiyeler ise kısaca bir vakfin koşullarını bildiren belgelerdir. Vakfiyelerde bağışlanan malların nasıl ve kimler tarafından kullanılacağı, nasıl yönetileceği, vakıfta çalışan kişilerin görev ve sorumlulukları, çalışma usulleri, ne kadar aylık alacağı, bu aylıkların hangi kaynaklardan sağlanacağı gibi birçok usul yer almaktadır. Vakfiyeler ait olduğu dönemin, tarihi, kültürel, hukuki ve iktisadi yapısından izler taşıdığı gibi geleneksel Türk kitap sanatlarımızdan hat, tezhip ve konumuz olan ebru örneklerini de içermesi açısından son derece önemlidir. Ebru sanatı; kitre vb. kıvam artırıcılarla yoğunlaştırılmış su üzerine ezilmiş toprak boyaların, at kılından ve gül dalından yapılmış fırçalarla su yüzeyine serpilmesi, biz ya da kıl yardımıyla desen verilmesi ve kâğıda alınmasıyla oluşturulan geleneksel kitap sanatımızdır. Araştırmada Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde kasada bulunan elektronik ortama aktarılmış müstakil vakfiyelerdeki ebrular incelenmiştir. Vakfiyeler incelenerek ebru içeren 26 vakfiye örneklem grubunda değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda incelenen ebruların sırasıyla cildin en çok yan kâğıdında yer aldığı görülmüştür. Geri kalan örneklerde ise cildin kendisinde (ebrulu cilt) yer almıştır. Ciltte kullanılan ebruların tamamının battal ebrulardan oluştuğu anlaşılmıştır. Diğer örneklerde ise battal ebru, taraklı ebru, şal ebru, gel-git ebru, hatip ebru, kumlu ebru, dalgalı ebru ve su yüzeyine hatip şeklinde bizle boya damlatılarak elde edilen ebrular kullanılmıştır. Örneklerde yer alan ebrulardaki renklerin genellikle canlı olduğu, bazı örneklerde ise yer yer lekelerin oluştuğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Vakfiye, Ebru sanatı, Vakıflar, Kitap Sanatları, Geleneksel Sanatlar.

* Bu araştırma Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden 11.11.2014 tarihinde alınan izinle gerçekleştirilmiştir.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Dr. Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, El-mek: peyiol@gmail.com

A STUDY INTO EBRU ART IN THE FOUNDATION CERTIFICATES IN THE ARCHIVE OF GENERAL DIRECTORATE OF FOUNDATION WORKS

STRUCTURED ABSTRACT

Foundation is the act of disowning one's own movable and immovable properties willfully and without any intervention, and allocating them perpetually for the sake of charity under the terms and conditions he/she deems fit (Ateş, Bayram, and Özsoy, 1990: 5). In this context, the one who endows is called vâkıf (endower), and the real person or the legal entity being endowed is called mevkûfunaleyh, meşrûtünleh, and masârifül-vakf (Öztürk, 1983: 30). Vakfiye is the document, under which the terms and conditions of a foundation are stipulated. What is stipulated under a vakfiye consists of the terms and conditions concerning about how the constituted foundation was to be managed, what kind of expenditures it was to make, how many people it was to employ, how much salary those employees were to earn, from which sources these salaries were to be provided, to whom and by which method this foundation was to allocate its endowments, etc. (Anonim, 1992: 12065).

Vakfiye not only consists of the details of how the foundation services were to be rendered, it also reveals our culture at the time by way of reaching the traces of its era to the present day in terms of legal, geographical, social, economical, religious, etc. characteristics (Ateş, Bayram, and Özsoy, 1990: 5). In addition to all aforementioned characteristics of vakfiyes, they are also important from the point of consisting such Turkish writing crafts as calligraphy, gilding, and our research subject, namely marbling, and that of shedding light to our present time.

It may briefly be summarized that, marbling craft is a traditional writing craft of ours, in which crushed ochres are splashed over water, intensified by such thickeners as tragacanth, via brushes made of horsehair and rose brunch, then figured via awl or hair, and then taken onto paper. In addition to being applied as assistive to calligraphy and binding crafts, marbling is also an independently applied branch of craft similar to numerous writing crafts.

Constituting the population of the research, Foundation Records Archive of Directorate-General of Foundations is the most noteworthy archive of ours, in which all legal records of the foundations from Principalities Era to Ottoman Era, and up to day throughout the Republican Era. Foundation Records Archive contains documents related with foundations, namely vakfiye, edict, hüccet, berat, consisting of the title-deeds of the foundation properties, as well as the quantities and qualities of the services to be rendered (<http://www.vgm.gov.tr>). What is intended with this research is to examine marbling within the individual vakfiye contained in the Foundation Records Archive of Directorate-General of Foundations. Individual vakfiye are those belonging to padişahs, sultans, pashas, or to the notables of the state, being retained within a safe, and belonging only to the holders thereof.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

While the study population of the research consists of the individual vakfiyes, sampling thereof consists of those containing marbling transferred into the electronic environment of the archive. 26 vakfiyes and 35 marbling samples contained therein were respectively assessed under the sampling group. Having examined marbling samples contained in the individual vakfiyes under the sampling group, it was thereby intended to determine to which vakfiyes they are appertained to, time of their preparation, the type of marbling applied thereunto, the colors being used therein, and the current conditions thereof.

Research data are limited to the images transferred into the electronic environment, and the information attained about them. 26 vakfiyes having been examined were dated between Hijri 898 / Gregorian 1493 and Hijri 1232 / Gregorian 1817 years. History of 1 vakfiye could not have been accessed via electronic environment. More than 60% of the examined vakfiyes were dated to the 18th Century. Total of those dated to 16th and 17th Centuries comprise nearly one third of the sampling group. 1 vakfiye was dated to 15th Century, another 1 vakfiye was dated to 19th Century at minimum. It is necessary for an marbling to be dated thereunto in order to deliver information about the date of its make. In consideration of the probable alteration having been undergone by the marbling during the repair of the bindings thereof, no definite information could have been delivered with respect to their dates. The research contains information about the historical details of vakfiyes possessing marbling, rather than those of marbling themselves.

It was seen that, battalmarbling was applied unto nearly one third of the total 35 marbling samples within 26 vakfiyes. They are followed successively by hatipmarblings, and taraklı(combed) marblings. In certain samples, animation by awl was applied after making marblings. Battalmarbling was applied unto all of the vakfiyes bound by marbling papers. Four fifth of marblings were placed unto the side paper, and at the opposite of the binding. Only one fifth of marblings were used in the binding. Mostly leather bindings were used with the examined vakfiye samples. In consideration of the distribution of the dates of vakfiyes and the types of marblings, battal and hatipmarblings were seen the most as being dated to 18th Century, taraklı(combed) marblings were seen the most as being dated to 17th Century, gel-git (tidal) marblings were seen the most as being dated to 17th and 18th Centuries, şal (shawl) marblings were seen the most as being dated to 18th Century, kumlumarblings were seen the most as being dated to 18th Century, wavy marblings were seen the most as being dated to 16th Century, and marblings made by way of immersing dyes by awl onto the surface of the water in the shape of hatip were seen the most as being dated to 18th Century. Besides, there are battalmarbling samples dated to each and every century. In consideration of the colors used therein, lahor and oxide red were the ones having been used the most. Brown, indigo-blue, white, purple, and oil green were the colors having been used the least. Spotting dye was used in the dyes applied thereunto in some of the samples. Dyes added with naphtha are used instead nowadays. Despite all fading and wearing happened to some of marblings,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

especially in the bindings, marblings generally preserve the vividness of their colors. Some samples were found to be partly spotted.

Knowledge delivered about the samples are limited to the images transferred to the electronic environment, and to the knowledge attained respectively. It is pleasing to find the information about the images being accessible in the electronic environment. Accessibility of vakfiyes in the electronic environment will allow easier conduct of scientific and artistic studies. A restoration and conservation unit to be recruited within the institution will contribute to the preservation of the vakfiyes and other historical documents and works without getting damaged, and to the passing of them to the future generations. Despite numerous scientific and artistic studies having been done in the field of marbling, there is no study available concerning the marblings contained in the vakfiyes. That is why this research is expected to contribute to the aforementioned field.

Key Words: Vakfiye, Marbling art, Foundations, Book Arts, Traditional Arts.

Giriş

Vakıf, kişinin taşınır veya taşınmaz mallarını hiçbir etki altında kalmadan kendi rızası ve isteğiyle şahsi mülkiyetinden çıkarıp, hayır yapmak gayesiyle yine kendisi tarafından belirtilen şart ve hizmetlerin yerine getirilmesi için ebedi olarak tahsis etmesidir (Ateş, Bayram ve Özsoy, 1990: 5). Vakfedene vâkıf, vakfedilen şeye mevkuf ve vakıf, kendisine vakfedilen şahıs veya yere de mevkufun aleyh, meşrûtün leh, masârîf'ül-vakf denilmiştir. Vakfa ihtibâs, tabhîs ve tesbîl de denilmiştir (Öztürk, 1983: 30).

Kur'an-ı Kerim'de müesseseleşmiş şekli ile vakıf kelimesi geçmemekle beraber, bu anlama gelebilecek sadaka teberru gibi vakıfla eş anlamlı pek çok kelime bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de iyilik yapmak, sadaka vermek, infak etmek ve ihsanda bulunmak gibi başkalarına yardımı teşvik eden pek çok ayet bulunmaktadır (Kazıcı, 2003: 61). Türk-İslam kültür sisteminde hayrat yapmak, insanlığa hizmet sunmakta yarışmak bir kıymet hükmü, bir kültürel değer olarak benimsenmiş ve insanımızın ortaklaşa kabul ettikleri ve uydukları bir davranış modeli haline gelmiştir (Yediyıldız, 1988: 405). Osmanlı toplumunda vakıf kuran ilk padişah olan Orhan Gazi ile başlayan vakıf kurma faaliyetine en alt tabakadan en üst tabakaya kadar her kesimden insan gücü nispetinde katkıda bulunmuştur (Tok, 2014: 1121) Devletin yönetiminin üst kademelerinde olan kişiler yapmış oldukları hayır işleri ile toplumun ihtiyaçlarını giderirken, aynı zamanda halkın devletle olan bağlarının gelişmesine ve aidiyetlik duygusunun kazanılmasında etkili olmuştur (Çelik, 2014: 1269).

Osmanlılar döneminde vakıfların korunup vakıfların idaresine ilişkin usullere titizlikle riayet edilmiştir. Vakfiyede belirtilen şartların dışına çıkan ve hakkı olmadığı halde vakıf malından istifade etmeye çalışanlar derhal bundan men edilmiştir. Osmanlılar vakıflara çok önem vermiş hatta fethettikleri yerlerdeki vakıflara da dokunmamış eski şartlarına riayet ederek sürdürmüştür (Kazıcı, 1985: 60-61).

Vakfiyeler kısaca bir vakfin koşullarını bildiren belgelerdir. Vakfiyelerde, kurulan vakfin nasıl yönetileceği, ne türlü harcamalar yapılacağı, kaç kişinin çalışacağı ve bunların ne kadar aylık alacağı, bu aylıkların hangi kaynaklardan sağlanacağı, bu vakıflardan kimlerin, nasıl yararlanacağı vb. kayıt ve koşulları yazılmaktadır. Vakfiye ile vakfedilen mülkün satılması, miras olarak kalması

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

mümkün olmadığı gibi, devletin koruması altında olduğu kabul edilen bu mülklere hükümdarlar da karışmamıştır (Anonim, 1992: 12065).

Vakfiyeler Allah'a Hamdü sena ile başlayarak, Hz. Peygamber'e salat ve selam ile hayrın sevabını teyid eden ayet ve hadis-i şeriflerle devam etmiştir (Ateş, Bayram ve Özsoy, 1990: 6). Bütün bunlar vakfiyenin mukaddimesi yani giriş kısmında yer almıştır. Bu sebeple vakfiyenin hukuki bölümünü teşkil etmemiştir (Kazıcı, 2003: 50). Daha sonra vakıfla ilgili tescil işlemini yaptırmak üzere mahkemeye gelen vakıf veya yetkili kılınan şahsın ismi ve ünvanı ile birlikte vakfın mahiyeti, mevki ve sınırları, devamı için tahsis edilen para, nasıl yönetileceği vb. unsurlar kayda geçirilmiştir. Hâkim yapılan vakıf, kanuna uygun ise vakfın doğruluk ve gerekliliğine hükmetmiştir. Son kısmında vakfın şartlarını değiştirip bozanlar veya vakfiyede yazılı şartları yerine getirmeyenler için beddualara ve bunun Allah katında da makbul bir davranış olmadığını belirten ayetlere yer verilmiştir. En sonunda ise vakfiyenin tescil tarihi ve şahit olanların adları yazılmıştır. Böylece kurulan vakfın özelliklerini belirten vakfiyesi mahkeme siciline kaydedilip bir nüshası hâkim tarafından mühürlenerek ilgiye verilmiştir (Ateş, Bayram ve Özsoy, 1990: 6). Vakfiyeler bir veya birden fazla kadı veya evkâf-ı hümayun görevlisinin mühürlenecek, tescil işlemi tamamlanarak yürürlüğe girmiştir (Şeker, 1993: 4).

Vakfiyeler mahkemelerde hâkimlerin ve şahitlerin huzurunda tanzim edilen belgeler olmalarından dolayı tarihi değeri olan belgelerdir. Vakıf hizmetlerinin nasıl yürütüleceğine dair bilgileri içermesinin yanı sıra dönemin hukuki, tarihi, coğrafi, toplumsal, iktisadi, dini vb. yönlerden izlerini günümüze taşıyarak kültürümüzü de yansıtmaktadır (Ateş, Bayram ve Özsoy, 1990: 5). Tüm bu özellikleri ile beraber vakfiyeler Türk kitap sanatlarımızdan hat, tezhip ve araştırma konumuz olan ebruları içermesi ve günümüze ışık tutması açısından da son derece önemlidir.

Ebru sanatını kısaca tanımlamak gerekirse ebru, kitre vb. kıvam artırıcılarla yoğunlaştırılmış su üzerine ezilmiş toprak boyaların, at kılından ve gül dalından yapılmış fırçalarla su yüzeyine serpilmesi, biz ya da kıl yardımıyla desen verilmesi ve kâğıda alınmasıyla oluşturulan geleneksel kitap sanatımızdır. İslam tezyini sanatlarının hazırlanış tekniği bakımından en cazip olanı ve yapılaş açısından da süratle neticeye varılanı ebru sanatıdır (Derman, 1999:189). Hat ve cilt sanatına yardımcı bir sanat dalı olarak uygulanan bir sanat dalı olmasının yanı sıra günümüzde diğer birçok geleneksel kitap sanatında da olduğu gibi bağımsız bir sanat dalı olarak uygulanmaktadır. Diğer geleneksel kitap sanatları gibi sarayın desteğiyle gelişme göstermemiş, daha çok bu sanat dalına gönül vermiş insanların gayreti ile günümüze kadar gelebilmiştir (Mutluel, 2014: 421). Ebru sanatının ilk kez ne zaman uygulanmaya başlandığı konusunda kesin bir tarih vermek mümkün değildir. Eski tarihli kitapların cilt kapaklarının içlerinde, yan kâğıdı olarak kullanılan ebrunun cildin kitabın yazım tarihinden daha sonraki bir tarihte onarılması sırasında yapıştırılmış olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulduğunda ebruların yapım tarihi konusunda kesin bir tarih söylemek mümkün değildir. Bir ebrunun yapım tarihinin kesin olarak söylenebilmesi için ancak ebru üzerine tarih atılarak yazı yazılmış olması gereklidir (Özçimi, 2007: 49-50). Hafif ebru adı verilen üzerine yazı yazmak için soluk renklerde yapılan ebrulu kâğıtlarda rastlanacak tarihler bu bakımdan önem taşımaktadır (Derman, 1977: 7).

Araştırma evrenini oluşturan Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi, Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminden günümüze kadar gelen vakıfların tüm hukuki kayıtlarını teşkil eden belgelerin toplandığı en önemli arşivdir. Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde vakıf menkullerinin tapusu, yapılacak hizmetlerin nicelik ve niteliklerini içeren vakfiye, ferman, hüccet, berat gibi vakıfla ilgili belgeler yer almaktadır (<http://www.vgm.gov.tr>).

Bu araştırmanın genel amacı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde bulunan müstakil vakfiyelerdeki ebruların incelenmesidir. Müstakil vakfiyeler padişahlar, hanım

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

sultanlar, paşalar ya da devletin ileri gelenlerine ait olup kasada saklanan ve sadece o kişiye ait vakfiyelerdir. Bu müstakil vakfiyelerin aynı zamanda arşiv dolaplarında bulunan vakfiye suret defterlerinde de vakıf kaydı bulunmaktadır.

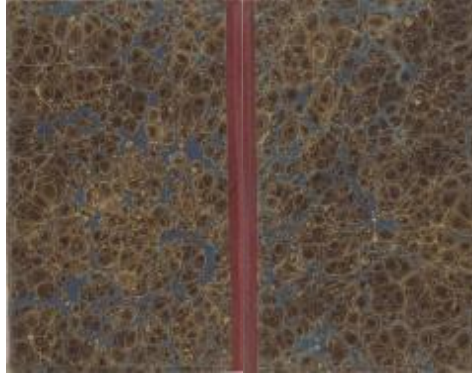
Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde bulunan müstakil vakfiyeler; örneklemini ise arşivde elektronik ortama aktarılmış ebru içeren müstakil vakfiyeler oluşturmuştur. Bu doğrultuda 26 adet vakfiye ve bu vakfiyelerde yer alan toplam 35 ebru örneği örneklem grubunda değerlendirilmiştir.

Materyal ve Yöntem

Araştırmada konu ile ilgili literatür taranmıştır. Örneklem grubunda yer alan müstakil vakfiyelerdeki ebru örnekleri incelenerek bunların hangi vakfiyelere ait olduğu, düzenlenme tarihi, nerede yer aldığı, hangi tür ebru uygulandığı, kullanılan renkler ve bugünkü durumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Şekil 1a-1b. Hafız Ali Ağa bin Hasan Ağa (Sultan Mahmud Han Çuhadarı) Vakfiyesi- Ciltte

Şekil 1a-1b'de görülen Hafız Ali Ağa bin Hasan Ağa (Sultan Mahmud Han Çuhadarı) Vakfiyesi Arşiv'de 1531 envanter numarası ile kayıtlıdır. Vakfiye Hicri 1232/ Miladi 1817 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul'dur. 15x24 cm ölçülerindedir. Vakfiye ebrulu kâğıt ile ciltlenmiştir. Şekil 1a-1b'de görülen ebrular ciltte yer almaktadır. Çivit mavi üzerine kestirme siyah ile battal ebru yapılmıştır. Renklerin oldukça canlı olduğu görülmüştür.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Şekil 2a-2b. Hafız Ali Ağa bin Hasan Ağa (Sultan Mahmud Han Çuhadarı) Vakfiyesi- Yan Kâğıdında

Şekil 2a-2b'de yer alan ebrular ise cildin yan kâğıdında ve karşılığında yer almaktadır. Lahor çividiyle battal ebru yapılmıştır. Renkler oldukça canlıdır.

Şekil 3a-3b. Nevres Kadın binti Abdullah (Abdulhamid-i Evvel'in Üçüncü Kadını, Hazinedar) Vakfiyesi

Şekil 3a-3b'de yer alan Nevres Kadın binti Abdullah (Abdulhamid-i Evvel'in Üçüncü Kadını, Hazinedar) Vakfiyesi Arşiv'de 1459 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1210/ Miladi 1795 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul Beşiktaş'tır. Vakfiye 18x30 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında ve karşılığında yer almaktadır. Yan kâğıdında ve karşılığında olan ebrular birbirinden farklıdır. Ebrulu kâğıtlarda yer yer yıpranmalar görülmüştür. Lahor üzerine kumlu lahor ile battal ebru yapılmıştır. İkinci atılan aynı renk boya kumlanması için daha koyu ve daha fazla ödlü hazırlanmıştır.

Şekil 4a-4b. Şebsafa Fatma Kadın bintiAbdulgennanVakfiyesi

Şekil 4a-4b'de görülen Şebsafa Fatma Kadın bintiAbdulgennanVakfiyesi Arşiv'de 1462 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1210/ Miladi 1795 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul Eminönü'dür. Vakfiye 16x23.5 cm ölçülerindedir. Vakfiye ebrulu kâğıtlar ciltlenmiştir. Ciltte yer yer yıpranmalar olmasına karşın ebruların bugünkü durumunun iyi olduğu görülmüştür. Oksit kırmızı üzerine kumlu lahor ile battal ebru yapılmıştır. İkinci atılan renk olan lahor daha koyu ve daha fazla ödlü hazırlanmıştır. Renklerin solmadığı anlaşılmıştır.

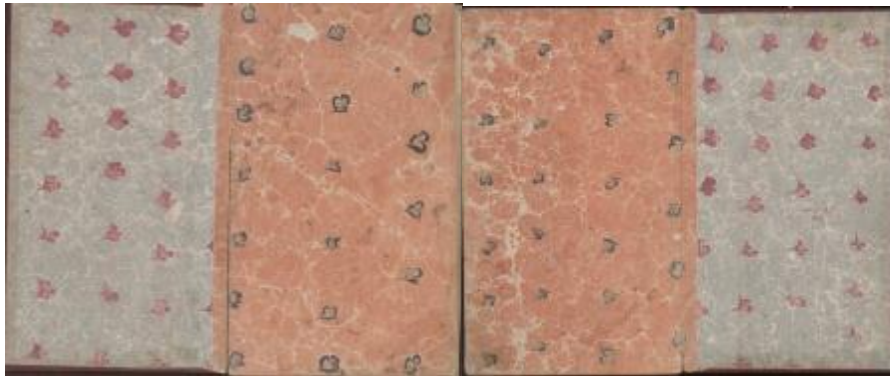
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Şekil 5a-5b. Şebsafa Fatma Kadın bintiAbdulgennan (Sultan I. Abdulhamid'in Altıncı Kadını) Vakfiyesi

Şekil 5a-5b'de görülen Şebsafa Fatma Kadın bintiAbdulgennan (Sultan I. Abdulhamid'in Altıncı Kadını) Vakfiyesi Arşiv'de 1461 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1210/ Miladi 1795 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul'dur. Vakfiye 18x29 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında ve karşılığında yer almaktadır. Krem rengi ve lahor üzerine kumlu lahor bizle hatip şeklinde batırılarak elde edilmiştir. Ebruda yer yer yıpranmalar olmasına karşın renklerin canlılığını koruduğu görülmüştür.

Şekil 6a-6b. Mahmud Han-ı evvel (I. Mahmud) Vakfiyesi

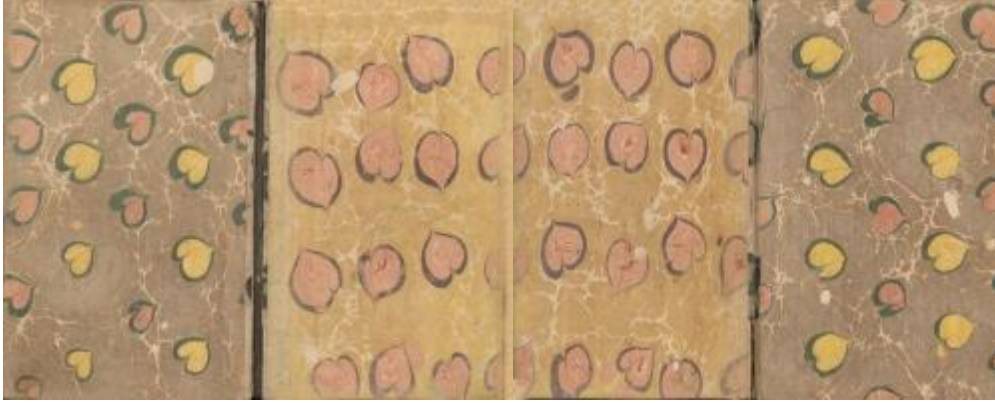
Şekil 6a-6b'de yer alan 1401 envanter numaralı vakfiye Mahmud Han-ı evvel (I. Mahmud)'e aittir. Hicri 1192/ Miladi 1778 tarihinde düzenlenmiştir. Vakfiye 19x31 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında ve karşılığında yer almaktadır. Cildin yapıştırılmasından kaynaklı yer yer bozulmalar olsa da renklerin canlı olduğu görülmüştür. Yan kâğıdında yer alan ebrularda açık mavi zemin üzerine oksit kırmızı kestirme boya ile hatip ebru yapılmıştır. Kestirme boya, farklı materyallerin bir araya getirilerek güneşte mayalandırılması ve bu malzemenin de kullanılacak boyaya karıştırılmasıyla elde edilmiştir. Günümüzde bunun yerine neft kullanılmaktadır.

Yan kâğıdının karşılığında olan ebrularda ise oksit kahve üzerine lahor ve sarı ile hatip ebru yapılmıştır. Hatip ebruların günümüz uygulamalarının aksine daha küçük boyutlarda yapıldığı görülmüştür. Bunun vakfiyenin ölçüleri dikkate alınarak yapıldığı düşünülebilir. Ebruda kullanılan renkler canlıdır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Şekil 7a-7b. Abdurrahman Efendi bin Mehmed Efendi (Anadolu Kazaskeri Mehmed Efendi Oğlu Abdurrahman Efendi) Vakfiyesi

Şekil 7a-7b’de görülen Abdurrahman Efendi bin Mehmed Efendi (Anadolu Kazaskeri Mehmed Efendi Oğlu Abdurrahman Efendi) Vakfiyesi Arşiv’de 1512 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1184/ Miladi 1770 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul merkezdir. Vakfiye 18x29 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında ve karşılığında yer almaktadır. Şekil 7a’nın yan kâğıdında yer alan ebruda kahverengi zemin üzerine siyah üzerine oksit kırmızı bazılarında ise oksit sarı ile hatip ebru yapılmıştır. Karşılığında yer alan ebruda ise oksit sarı zemin üzerine siyah ve oksit kırmızı ile hatip ebru yapılmıştır. Şekil 7b’de de aynı ebrulu kâğıtlar yer değiştirilerek kullanılmıştır. Ebruda kullanılan renklerin canlılığını koruduğu anlaşılmıştır.

Şekil 8a-8b. Verdinaz Kadın (Sultan Mahmud-u Evvelin Beşinci Kadını) Vakfiyesi

Şekil 8a-8b’de yer alan Verdinaz Kadın (Sultan Mahmud-u Evvelin Beşinci Kadını) Vakfiyesi Arşiv’de 1469 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1183/ Miladi 1769 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul Fatih’tir. Vakfiye 18x29 cm ölçülerindedir. Ebrular yan kâğıdının karşılığında yer almaktadır. Kumlu kılçıklı zemin üzerine mavi ile hatip ebru yapılmıştır. Hatip ebruların küçük olarak uygulandığı görülmüştür. Ebrular üzerinde yer yer lekeler oluşmuştur.

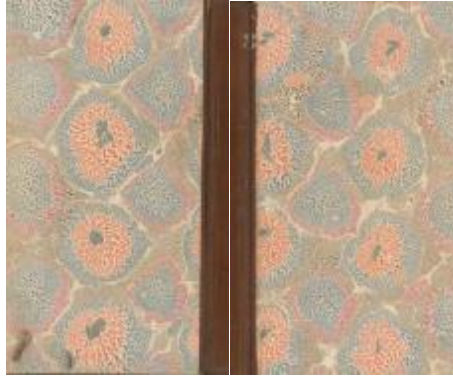
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Şekil 9a-9b. Vuslat Kadın (Sultan Mahmud-u Evvelin Üçüncü Kadını) Vakfiyesi

Şekil 9a-9b'de görülen Vuslat Kadın (Sultan Mahmud-u Evvelin Üçüncü Kadını) Vakfiyesi Arşiv'de 1468 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1161/ Miladi 1748 yılında düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul Beyoğlu'dur. Vakfiye 19x30 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında yer almaktadır. Kumlu ebru yapılmıştır. Ebrularda yer yer lekelerin oluştuğu görülmüştür.

Şekil 10a-10b. Mahmud Han-ı Evvel bin Mustafa Han Vakfiyesi

Şekil 10a-10b'de görülen Mahmud Han-ı Evvel bin Mustafa Han Vakfiyesi Arşiv'de 1404 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1160/ Miladi 1747 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul'dur. Ebrular cildin yan kâğıdında yer almaktadır. Sırasıyla kumlu siyah zemin üzerine sırasıyla kumlu lahor, kumlu turuncu ve lahor hatip şeklinde bizle batırılarak elde edilmiştir. Bazı örneklerde ise sırasıyla kumlu oksit kırmızı üzerine kumlu lahor bizle betirilmiştir. Renklerin canlı olduğu anlaşılmıştır.

Şekil 11a-11b. Alicenab Kadın (Sultan Mahmud-u Evvel'inBaşkadını) Vakfiyesi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Şekil 11a-11b’de görülen Alicenab Kadın (Sultan Mahmud-u Evvel’inBaşkadını) Vakfiyesi Arşiv’de 1466 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1158/ Miladi 1745 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul Fatih’tir. Vakfiye 19x30 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında yer almaktadır. Kumlu ebru uygulanmıştır. Ebrular incelendiğinde yer yer lekelerin oluştuğu görülmüştür.

Şekil 12a-12b. Ali Cenab Kadın (Mahmud Han-ı evvel’inbaşkadını) Vakfiyesi

Şekil 12a-12b’de görülen Ali Cenab Kadın (Mahmud Han-ı evvel’in (I. Mahmud’un) Başkadını) Vakfiyesi Arşiv’de 1467 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1158/ Miladi 1745 tarihinde düzenlenmiştir. Vakfiye 19x30 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında ve karşılığında yer almaktadır. Şekil 12a’da yer alan ebruda kırmızı üzerine lahor ve siyah ile hatip ebru yapılmıştır. Boyaların kumlandığı görülmüştür. Boyaların kumlanması, teknede daha koyu yani daha katı kıvamda hazırlanan kitreli su üzerine ödü ve suyu daha az eklenmiş koyu boya ile sağlanmıştır.

Şekil 12b’de yan kağıtta aynı ebrulu kâğıdın kullanıldığı görülmüştür. Karşılığında yer alan ebruda ise sırasıyla siyah, lahor üzerine bazılarında kırmızı bazılarında ise yeşil atılarak hatip ebru yapılmıştır. Bu ebruda da diğerinde olduğu gibi boyaların kumlandığı görülmüştür. Renkler canlıdır.

Şekil 13a-13b. Beşir Ağa bin Abdulmuin (Birinci Darussaade Ağası el-Hac)Vakfiyesi

Şekil 13a-13b’de görülen Beşir Ağa bin Abdulmuin (Birinci Darussaade Ağası el-Hac) Vakfiyesi Arşiv’de 1516 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1158/ Miladi 1745 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul Eminönü’dür. Vakfiye 18x31 cm ölçülerindedir. Vakfiye ebrulu kâğıtlar ile ciltlenmiştir. Siyah üzerine kestirme gri boya ile battal ebru yapılmıştır. Ebrular üzerinde yer yer lekeler oluşmuştur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Şekil 14a-14b. Ayşe Hanım binti İbrahim Paşa (Nevşehir'li İbrahim Paşa'nın kızı Hacı Ayşe Hanım) Vakfîyesi

Şekil 14a-14b'de yer alan Ayşe Hanım binti İbrahim Paşa (Nevşehir'li İbrahim Paşa'nın kızı Hacı Ayşe Hanım) Vakfîyesi Arşiv'de 1440 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1157/ Miladi 1744 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul'dur. Vakfiye 20x28 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında yer almaktadır. Lahor çividi, oksit sarı ve kestirme oksit kırmızı üzerine gri ile serpmeye yapılarak gelen git ebru yapılmıştır. Cildin sırt kısmının iç yüzeyinde ise şekil 14a'da görüldüğü gibi oksit sarı zemin üzerine oksit kırmızı ve lahor çividiyle hatip ebru (yürek ebru) uygulanmıştır. Renklerin solmadığı canlılığını koruduğu görülmüştür.

Şekil 15a-15b. Osman Efendi bin Ali (Ruznamçeci Ali Oğlu Hacı Osman Efendi) Vakfîyesi

Şekil 15a-15b'de görülen Osman Efendi bin Ali (Ruznamçeci Ali Oğlu Hacı Osman Efendi) Vakfîyesi Arşiv'de 1540 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1135/ Miladi 1723 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul'dur. Vakfiye 19x29 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında yer almaktadır. Oksit kırmızı üzerine kestirme lahor ile şal ebru yapılmıştır. Renklerin canlı olmasına karşın yer yer lekeler oluşmuştur.

Şekil 16a-16b. İbrahim Paşa bin Ali-Nevşehir (Nevşehir'li İbrahim Paşa) Vakfîyesi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Şekil 16a-16b’de görülen İbrahim Paşa bin Ali-Nevşehir (Nevşehir’li İbrahim Paşa) Vakfiyesi Arşivde 1439 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1134/ Miladi 1722 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul merkezdir. Vakfiye 19x31 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında yer almaktadır. Ebruda kullanılan boyaların tam açılmamış olması ve damar görüntüsünün olması sebebiyle yeni hazırlanmış bir kitrede yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Kestirme lahor ve yağ yeşili ile battal ebru yapılmış, bizle çok az hareketlendirilmiştir. Renklerin solmadığı anlaşılmıştır.

Şekil 17a-17b. Mustafa Ağa bin Hüseyin bin Veliyyüddin (Mısır Kadısı Veliyyüddin Efendi Pederi el-Hac)Vakfiyesi

Şekil 17a-17b’de görülen Mustafa Ağa bin Hüseyin bin Veliyyüddin (Mısır Kadısı Veliyyüddin Efendi Pederi el-Hac)Vakfiyesi Arşiv’de 1545 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1133/ Miladi 1721 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul’dur. Vakfiye 16x28 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında yer almaktadır. Lahor çividi, oksit kırmızı, oksit sarı üzerine kestirme lahor atılarak şal ebru yapılmıştır. Renklerin canlı olduğu anlaşılmıştır.

Şekil 18a-18b. Esmahan Kaya Sultan binti Murad Han Vakfiyesi

Şekil 18a-18b’de görülen Esmahan Kaya Sultan binti Murad Han Vakfiyesi Arşiv’de 1435 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1096/ Miladi 1685 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul merkezdir. Vakfiye 16x25 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında yer almaktadır. İki farklı ebrunun uygulandığı görülmüştür. Şekil 18a’nın sol tarafında görülen ebruda sırasıyla siyah, oksit kırmızı, oksit sarı, lahor üzerine ödü daha fazla lahor atılmış, diğerine de son boya olarak ödü daha fazla krem rengi boya hatip ebru şeklinde bizle batırılarak elde edilmiştir. Sağ

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

tafafta görülen ebruda ise lahor, oksit kırmızı ve oksit sarı ile taraklı ebru yapılmıştır. Şekil 18b’de yer alan ebrularda da aynı ebrular kullanılmış ancak yerleri değiştirilmiştir. Renkler canlıdır.

Şekil 19a-19b. Mehmed Ağa bin Abdurrahim (Kapıağası Mehmed Ağa) Vakfiyesi

Şekil 19a-19b’de yer alan Mehmed Ağa bin Abdurrahim (Kapıağası Mehmed Ağa) Vakfiyesi Arşiv’de 1524 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1044/ Miladi 1634 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer Amasya Taşova’dır. Vakfiye 21x32 cm ölçülerindedir. Vakfiye ebrulu kâğıtlar ile ciltlenmiştir. Oksit kırmızı, sarı, mavi üzerine kestirme mavi boya atılarak battal ebru yapılmıştır. Renklerin canlılığını koruduğu görülmüştür.

Şekil 20a-20b. Daye Server Hatun binti Abdülkerim (Server Hatun binti Abdülkerim) Vakfiyesi

Şekil 20a-20b’de görülen Daye Server Hatun binti Abdülkerim (Abdülkerim kızı Server Hatun) Vakfiyesi Arşiv’de 1480 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 1044/ Miladi 1634 tarihinde düzenlenmiştir. Vakfiye 17x28 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında yer almaktadır. Ebrular bulunduğu yere göre yan kâğıdında, karşılığında ve miklebin iç kısmında olmak üzere birbirinden farklıdır. Şekil 20a’da cildin yan kâğıdında (sağ tarafta) görülen ebrularda lahor, oksit kırmızı ve beyaz ile taraklı ebru yapılmıştır. Karşılığında (sol tarafta) görülen ebrularda ise oksit kahve ve yeşilin üzerine ödü daha fazla lahor atılarak gel git ebru yapılmıştır. Şekil 20b’nin yan kâğıdında aynı taraklı ebru, karşılığında da aynı gel-git ebru kullanılmıştır. Miklebin iç kısmında yer alan ebruda ise sarı, oksit kırmızı ve açık mavi üzerine, kestirme oksit kırmızı ve kestirme açık mavi ile battal ebru yapılmıştır. Ebruların tümünde renklerin canlı olduğu, ciltte yer yer yıpranmaların olduğu anlaşılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Şekil 21a-21b. Osman Han-ı Sani bin Ahmed Han-ı Evvel Vakfiyesi

Şekil 21a-21b’de görülen 1398 envanter numaralı vakfiye Osman Han-ı Sani bin Ahmed Han-ı Evvel’e aittir. Hicri 1033/ Miladi 1624 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul Eyüp’tür. Vakfiye 14x20 cm ölçülerindedir. Ebrular cildin yan kâğıdında kullanılmıştır. Cildin yıpranmış olmasına karşın ebruda renklerin canlılığını koruduğu anlaşılmıştır. Lahor, turuncu ve oksit kırmızı ile taraklı ebru yapılmış, daha sonra bizle hareketlendirilmiştir.

Şekil 22a-22b. Hüsrev Kethüda bin Abdulmennan (SadriazamŞehidMehmed Paşa Kethüdası) Vakfiyesi

Şekil 22a-22b’de görülen Hüsrev Kethüda bin Abdulmennan (SadriazamŞehidMehmed Paşa Kethüdası) Vakfiyesi Arşiv’de 1537 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 990/ Miladi 1582 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul merkezdir. Vakfiye 20x29 cm ölçülerindedir. Vakfiye ebrulu kâğıtlar ile ciltlenmiştir. Tek renk lahor atılarak battal ebru yapılmış, bizle çok az hareketlendirilmiştir. Ebrularda yer yer lekelerin oluştuğu ve rengin solduğu görülmüştür.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Şekil 23a-23b. Hüseyin Paşa bin Abdurrahim (Lala Hüseyin Paşa) Vakfiyesi

Şekil 23a-23b'de yer alan Hüseyin Paşa bin Abdurrahim (Lala Hüseyin Paşa) Vakfiyesi Arşiv'de 1487 envanter numarası ile kayıtlıdır. Hicri 977/ Miladi 1569 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul Eminönü'dür. 15x23 cm ölçülerinde olan vakfiye ebrulu kâğıtlar ile ciltlenmiştir. Sarı ve gri kestirme boya zemin üzerine siyah, mavi ve oksit kırmızı ile hatip ebru yapılmıştır. Ebruda renklerin yer yer solduğu ve lekelerin olduğu görülmüştür.

Şekil 24a-24b. Süleyman Han bin Selim Han-ı Evvel (Kanuni Sultan Süleyman) Vakfiyesi-Ciltte

Şekil 24a-24b'de görülen 1391 envanter numaralı Süleyman Han bin Selim Han-ı evvel (Kanuni Sultan Süleyman) Vakfiyesi 18x25 cm ölçülerindedir. Hicri 964/ Miladi 1557 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer Şam merkezdir. Vakfiye ebrulu kâğıt ile ciltlenmiştir. Ebrunun renklerinin solduğu, cildin ise yer yer yıprandığı görülmüştür. Lahor üzerine oksit kırmızı ile battal ebru yapılmış daha sonra kâğıt ileri geri hareket ettirilerek dalgalı ebru yapılmıştır.

Şekil 25a-25b. Süleyman Han bin Selim Han-ı evvel (Kanuni Sultan Süleyman) Vakfiyesi-Yan Kâğıdında ve karşılığında

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Şekil 25a-25b’de görülen ebrular ise vakfiyenin yan kâğıdında ve karşılığında yer almaktadır. Lahor üzerine mor ile battal ebru yapılmış daha sonra kâğıt ileri geri hareket ettirilerek dalgalı ebru yapılmıştır. Renklerin canlı olduğu, solmadığı anlaşılmıştır.

Şekil 26. Murad Han-ı Sani bin Mehmed Han (II. Murad) Vakfiyesi

Şekil 26’da yer alan 1372 envanter numaralı vakfiye Murad Han-ı Sani bin Mehmed Han(II. Murad)’a aittir. Bu vakfiye hicri 927/miladi 1521 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer İstanbul’dur. Ebrular cildin yan kâğıdında yer almaktadır. Cilt 17x25 cm ölçülerindedir. Lahor, mavi, kırmızı ve turuncu ile taraklı ebru yapıldıktan sonra bizle hareketlendirilmiştir. Ciltte yıpranma olmasına karşın renkler canlıdır.

Şekil 27a-27b. Hacı Mehmed Çelebi (Şeyhu’l Harem Abdülkadir oğlu Hacı Mehmed Çelebi) Vakfiyesi

Şekil 27a-27b’de yer alan Hacı Mehmed Çelebi (Şeyhu’l Harem Abdülkadir oğlu Hacı Mehmed Çelebi) Vakfiyesi Arşiv’de 1538 envanter numarası ile kayıtlıdır. Vakfiyenin hitam sayfasında ilk haftanın ilk günü sekizinci senesinin ilk ayı 110-119 yılları arası olarak tarihlendirilmiştir, yılı yer almamaktadır. Vakfiye 20x31 cm ölçülerindedir. Ebrulu kâğıtlar cildin yan kâğıdının karşılığında yer almaktadır. Oksit kırmızı, sarı, mavi ve yeşil ile battal ebru yapılmıştır. Renkler canlıdır. Çok eski tarihli bir ebru olmadığı tahmin edilmektedir

Şekil 28a-28b. Bayezid Han-ı Sani bin Mehmed Han-ı Sani(II. Bayezid) Vakfiyesi

Şekil 28a-28b’de yer alan 1380 envanter numaralı vakfiye Bayezid Han-ı Sani bin Mehmed Han-ı Sani(II. Bayezid)’ye aittir. Vakfiye Hicri 898/ Miladi 1493 tarihinde düzenlenmiştir. Kurulduğu yer Edirne merkezdir. Ebrular cildin yan kâğıdının karşılığında yer almaktadır. Vakfiye 13x32 cm ölçülerindedir. Sarı, lahor ve oksit kırmızı ile battal ebru yapılmış daha sonra bizle hareketlendirilmiştir. Ciltte yer yer yıpranmalar olmasına karşın renkler canlıdır.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, örneklem grubunda yer alan 26 vakfiyenin tarihlerine ilişkin veriler Tablo1’de yer almaktadır.

Tablo1. Araştırma Örnekleminde Yer Alan Vakfiyelerin Tarihlerine İlişkin Bulgular

Sıra No	Tarih	f	%
1	15. Yüzyıl	1	4
2	16. Yüzyıl	4	16
3	17. Yüzyıl	4	16
4	18. Yüzyıl	15	60
5	19. Yüzyıl	1	4
Toplam		25	100

Tablo 1 incelendiğinde sırasıyla en çok %60 ile 15 vakfiye 18. yüzyıla, %16 ile 4 vakfiye 16. yüzyıla, %16 ile 4 vakfiye 17.yüzyıla, %4 ile 1 vakfiye 15. yüzyıla ve %4 ile 1 vakfiye de 19. yüzyıla tarihlenmiştir. 1 vakfiyenin tarihine elektronik ortamda ulaşılamamıştır. Bilindiği üzere bir ebrunun tarihi hakkında kesin bir bilgi verebilmek için üzerinde tarihinin yazıyor olması gereklidir. Vakfiyenin cildinin onarım gördüğü tarihte değiştirilebileceği göz önünde bulundurulduğunda ebrunun yapım tarihi konusunda kesin bir tarih verilememektedir. Bu sebeple tarihlendirmede vakfiyelerin tarihleri dikkate alınmıştır. Vakfiyelerin yarısından fazlasının 18.yüzyıla ait olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 2. Araştırma Örnekleminde Yer Alan Vakfiyelerdeki Ebru Çeşitlerine İlişkin Bulgular

Sıra No	Ebru Çeşitleri	f	%
1	Battal ebru	11	31.43
2	Hatip ebru	9	25.71
3	Taraklı ebru	4	11.43
4	Gel-git ebru	2	5.71
5	Şal ebru	2	5.71
6	Kumlu ebru	2	5.71
7	Dalgalı ebru	2	5.71
8	Boya hatip şeklinde bizle batırılarak elde edilmiş	3	8.57
Toplam		35	100

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

Tablo 2’de görüldüğü gibi 26 vakfiyede yer alan toplam 35 ebru örneğinin sırasıyla %31.43 ile 11’inde battal ebru, %25.71 ile 9’unda hatip ebru, %11.43 ile 4’ünde taraklı ebru, %5.71 ile 2’sinde gel-git ebru, %5.71 ile 2’sinde şal ebru, %5.71 ile 2’sinde kumlu ebru, %5.71 ile 2’sinde dalgalı ebru, %8.57 ile 3’ünde ise hatip şeklinde boyaların bizle su yüzeyine batırılarak elde edilen ebrulardan oluştuğu anlaşılmıştır. Tablodan en çok battal ebrunun uygulandığı anlaşılmıştır.

Tablo 3. Vakfiyelerde Yer Alan Ebruların Kullanıldıkları Yere İlişkin Bulgular

Sıra No	Ebruların Kullanım Yerleri	f	%
1	Ciltte	7	20
2	Yan kâğıdında ve karşılığında	28	80
Toplam		35	100

Tablo 3 incelendiğinde ebruların %20 ile 7’si ciltte, %80 ile 28’i ise yan kâğıdında ve karşılığında yer almıştır. İncelenen vakfiyelerde çoğunlukla deri ciltler kullanılmıştır. Ebruların büyük bir çoğunluğu vakfiyelerin yan kâğıdında ve karşılığında yer almıştır.

Tablo 4. Vakfiyelerde Yer Alan Ebrularda Kullanılan Renklere İlişkin Bulgular

Sıra No	Renkler	f	%
1	Mavi	6	6.66
2	Siyah	8	8.88
3	Lahor çividi	3	3.33
4	Lahor	20	22.22
5	Oksit kırmızı	18	20
6	Krem rengi	2	2.22
7	Açık mavi	2	2.22
8	Sarı	6	6.66
9	Oksit kahve	2	2.22
10	Kahverengi	1	1.11
11	Oksit sarı	6	6.66
12	Turuncu	3	3.33
13	Kırmızı	3	3.33
14	Yeşil	3	3.33
15	Gri	3	3.33
16	Çivit mavi	1	1.11
17	Beyaz	1	1.11
18	Mor	1	1.11
19	Yağ yeşili	1	1.11
Toplam		90	100

Tabloda görüldüğü gibi vakfiyelerde yer alan ebrularda en çok kullanılan renkler %22.2 ile lahor ve %20 ile oksit kırmızıdır. Sırasıyla %8.88 ile siyah; %6.66 ile mavi, sarı ve oksit sarı; %3.33 ile lahor çividi, turuncu, kırmızı, yeşil ve gri; %2.22 ile krem rengi, açık mavi ve oksit kahve; en düşük olarak ise %1.11 ile kahverengi, çivit mavi, beyaz, mor ve yağ yeşilidir. Bazı örneklerde üste atılan boyalarda kestirme boya kullanılmıştır. Özellikle ciltte olmak üzere bazı ebrularda yer yer solma ve yıpranmalar olmasına karşın genellikle ebrulardaki renkler canlılığını korumaktadır.

Tablo 5. Vakfiyelerde Yer Alan Ebru Türlerinin Yüzyıllara Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Sıra No	Ebru Türleri	15. Yüzyıl		16. Yüzyıl		17. Yüzyıl		18. Yüzyıl		19. Yüzyıl	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Battal ebru	1	100	1	20	2	28.57	4	21.05	2	100
2	Hatip ebru	-	-	1	20	-	-	8	42.11	-	-
3	Taraklı ebru	-	-	1	20	3	42.86	-	-	-	-
4	Gel-git ebru	-	-	-	-	1	14.29	1	5.26	-	-
5	Şal ebru	-	-	-	-	-	-	2	10.53	-	-
6	Kumlu ebru	-	-	-	-	-	-	2	10.53	-	-
7	Dalgalı ebru	-	-	2	40	-	-	-	-	-	-
8	Hatip şeklinde bizle batırılmış	-	-	-	-	1	14.29	2	10.53	-	-
Toplam		1	100	5	100	7	100	19	100	2	100

n=34

Araştırma örneğine alınan 26 vakfiyeden 1 tanesinin tarihine elektronik ortamda ulaşılamamıştır. Dolayısıyla tarih bilgileri yer alan 25 vakfiyedeki toplam 34 ebru örneğinin çeşitleri ve vakfiyenin tarihine ilişkin bilgilere tabloda yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi 15.yüzyıla tarihlenen sadece 1 örnekte battal ebru uygulanmıştır. 16. yüzyıla tarihlenen 5 ebru örneğinden %20 ile 1'i battal ebru, %20 ile 1'i hatip ebru, %20 ile 1'i taraklı ebrudur. %40 ile 2 örnekte ise dalgalı ebru yer almıştır. Örneklem grubunda sadece 2 tane dalgalı ebru bulunmaktadır, bunların vakfiyesi de 16.yüzyıla tarihlenmiştir.

17.yüzyıla ait 7 örnekten sırasıyla %42.86 ile 3'ü taraklı ebru, %28.57 ile 2'si battal ebru, %14.29 ile 1'i gel-git ebru, %14.29 ile 1'i de hatip şeklinde su yüzeyine bizle boya batırılarak elde edilen ebrulardan oluşmuştur. Örneklem grubunda yer alan toplam 34 ebru örneğinden 4'ünde taraklı ebru uygulanmış, bunlardan 3'ünün vakfiyesi de 17.yüzyıla tarihlenmiştir.

Araştırmada incelenen ebru örneklerinden en çok %58.82 ile 19 tanesi 18.yüzyıla tarihlenmektedir. Örneklerden %42.11 ile 8'i hatip ebru, %21.05 ile 4'ü battal ebru, %10.53 ile 2'si şal ebru, %10.53 ile 2'si kumlu ebru, %10.53 ile 2'si de hatip şeklinde su yüzeyine bizle boya batırılarak elde edilen ebrulardan oluşmuştur. En düşük olarak %5.26 ile 1'i ise gel-git ebrudur. Örneklem grubunda sadece 2 tane şal ebru örneği ve 2 tane de kumlu ebru örneği yer almaktadır. Bu ebruların vakfiyeleri de 18.yüzyıla tarihlenmektedir. Örneklem grubunda yer alan toplam 9 hatip ebru örneğinden 8'inin vakfiyesi 18.yüzyıla tarihlenmiştir.

19.yüzyıla ait sadece 2 ebru örneği yer almıştır, bu örnekler ise battal ebrudur. Tablo genel olarak değerlendirildiğinde her yüzyılda battal ebru örneklerinin yer aldığı görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde elektronik ortama aktarılan 26 adet vakfiye örneklem grubunda değerlendirilmiştir. Bu 26 vakfiyede yer alan toplam 35 ebru örneği ait olduğu vakfiyenin tarihi, bugünkü durumu, kullanım yeri, kullanılan renkler ve ebru türleri açısından değerlendirilmiştir. Araştırma verileri elektronik ortama aktarılan görseller ve edinilen bilgilerle sınırlıdır. İncelenen 26 vakfiye Hicri 898/ Miladi 1493 yılı ile Hicri 1232/ Miladi 1817 yılları arasına tarihlenmektedir. 1 vakfiyenin tarihine elektronik ortamda ulaşılamamıştır.

İncelenen vakfiyelerin %60 ile yarısından fazlası 18. yüzyıla tarihlenmektedir. 16. ve 17.yüzyıla tarihlenen vakfiyelerin toplamı ise örneklem grubunun yaklaşık üçte birini

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

oluşturmaktadır. En düşük olarak da 1 vakfiye 15.yüzyıla, bir vakfiye ise 19.yüzyıla tarihlenmiştir. Bir ebrunun yapım tarihi hakkında bilgi verebilmek için üzerine tarih atılmış olması gereklidir. Ebruların cildin tamir görmesi sırasında değişmiş olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulduğunda tarihi hakkında net bir bilgi verilememektedir. Araştırmada ebrunun tarihinden ziyade ait olduğu vakfiyenin tarih bilgilerine yer verilmiştir. Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi'nde bulunan ebru kaplı defterlere ilişkin yapılan bir araştırmada da tarihlendirme konusunda aynı yöntem izlenmiş, ebru üzerinde tarih ibaresi olmadığı için defterlerde yer alan tarih notlarından faydalanılmıştır. Adı geçen araştırmada ayrıca tarihlendirme konusunda defterler üzerine yapıştırılan etiketlerden de yararlanılmıştır (Sakin, 2013: 549).

26 vakfiyede yer alan toplam 35 ebru örneğinin yaklaşık olarak üçte birinde battal ebrunun kullanıldığı görülmüştür. Bunu sırasıyla hatip ebru ve taraklı ebru izlemiştir. Bazı örneklerde de ebru yapıldıktan sonra bizle hareketlendirme yapılmıştır. Ebru kâğıtlar ile ciltlenmiş vakfiyelerin tümünde battal ebru uygulanmıştır. Ebruların beşte dördü cildin yan kâğıdında ve karşılığında yer almıştır. Ebruların sadece beşte biri ciltte kullanılmıştır. İncelenen örneklerdeki vakfiyelerde çoğunlukla deri ciltler kullanılmıştır. Vakfiyelerin tarihleri ile ebru çeşitlerinin dağılımı değerlendirildiğinde battal ebrulara ve hatip ebrulara en çok 18.yüzyılda, taraklı ebrulara en çok 17.yüzyılda, gel-git ebrulara 17. ve 18.yüzyılda, şal ebrulara 18.yüzyılda, kumlu ebrulara 18.yüzyılda, dalgalı ebrulara 16.yüzyılda, hatip şeklinde bizle su yüzeyine boya batırılarak elde edilen ebrulara ise en çok 18.yüzyılda rastlanmıştır. Ayrıca her yüzyılda battal ebru örneği yer almıştır. Kullanılan renkler açısından değerlendirildiğinde ebrularda en çok lahor ve oksit kırmızı kullanılmıştır. En düşük olarak da kahverengi, çivit mavi, beyaz, mor ve yağ yeşili kullanılmıştır. Bazı örneklerde üste atılan boyalarda kestirme boya kullanılmıştır. Günümüzde bunun yerine içerisine petrol katılmış boyalar kullanılmaktadır. Özellikle ciltte olmak üzere bazı ebrularda solma ve yıpranmalar olmasına karşın genellikle ebrulardaki renkler canlılığını korumaktadır. Bazı örneklerde ise yer yer lekeler oluşmuştur.

Örneklere ilişkin verilen bilgiler elektronik ortama aktarılan görseller ve edinilen bilgiler ile sınırlıdır. Görsellere ilişkin bilgilerin elektronik ortamda ulaşılabilir olması sevindiricidir. Vakfiyelerin elektronik ortamda ulaşılabilir olması bilimsel ve sanatsal çalışmalarının daha kolay yapılabilir olmasına olanak sağlayacaktır. Kurum bünyesinde kurulabilecek bir restorasyon ve konservasyon birimi, Arşiv bünyesinde yer alan vakfiye ve diğer tarihi belge ve eserlerin tahrip olmadan korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlayacaktır. Ebru alanında çok sayıda bilimsel ve sanatsal çalışma yapılmasına karşın vakfiyelerde yer alan ebruları içeren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple yapılan bu araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ANONİM. (1992). Büyük Larousse. C.23. İstanbul: Interpress Basın Yayın.
- ATEŞ, İ., Bayram, S. ve Özsoy, Ü. (1990). Son On Yılda Vakıflar 1980-1990. Ankara: Bora Reklamcılık.
- ÇELİK, K. (2014). Hafız Mustafa Paşa Vakfiyesi. Turkish Studies. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 9, 4, 1261-1272.
- DERMAN, U. (1999). Osmanlıların Renk Cümbüşü: Ebrûculuk. Osmanlılar. C.XI. 189-192.
-(1977). Türk Sanatında Ebru. İstanbul: Akbank Yayınları.
- KAZICI, Z. (2003). Osmanlı Vakıf Medeniyeti. İstanbul: Bilge Yayıncılık.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

-(1985). İslâmi ve Sosyal Açından Vakıflar. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MUTLUEL, O. (2014). Sanat Felsefesinde Estetik Obje Çözümlemesi Açısından Ebru Sanatı/Art Marbling in Terms of Aesthetic Object Analysis in The Philosophy of Art, *TURKISH STUDIES-Internationa Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume 9/11, Fall 2014, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6878>, p.419-428.
- ÖZÇİMİ S. (2007). Geçmişten Geleceğe Türk Ebru Sanatı. İSMEK Türk Kitap Sanatları Sempozyum Bildirileri Kitabı. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK) Yayınları.
- ÖZTÜRK, N. (1983). Menşe’i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar. Ankara: Feryal Matbaacılık.
- SAKİN, N. (2013). Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi’nde Bulunan Ebru Kaplı Defterler/ The Marbled Paper in The Notebooks That is Being at History of Kayseri and Neighboring Areas Research and Implementation Center, *TURKISH STUDIES-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume 8/7, Summer 2013, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5462>, p.537-550.
- ŞEKER, M. (1993). Vakfiyelerin Türk Kültürü Bakımından Özellikleri. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi, VIII, s.1-18.
- TOK, Ö. (2014). Kayseri Hacı Kılıç Camii’ine Tahsis Edilen Hüseyin Bey Vakfı’nın H.1080-1090 (M. 1670-1680) Yıllarına Ait Muhasebesi/ Accounting of Hüseyin Bey Foundation That Has Been Allocated to Kayseri Hacı Kılıç Mosque for The Hegira Years 1080- 1090 (AD 1670-1680), *TURKISH STUDIES-Internationa Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140 (İsmail Yıldırım Armağanı), Volume 9/4, Spring 2014, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6808>, p.119-1132.
- YEDİYILDIZ, B. (1988). Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri. Vakıflar Dergisi. XX, s. 403-408.
- <http://www.vgm.gov.tr> adresinden 15.11.2014 tarihinde alınmıştır.

Görüşme

Prof. Dr. Abdülkadir Dündar- 18 Aralık 2014.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

TOKTAŞ, P., Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivinde Bulunan Müstakil Vakfiyelerdeki Ebruların İncelenmesi, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/2 Winter 2015, p. 941-962, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7741>, ANKARA-TURKEY

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

